

Hoofdstuk 7

DE BERCKDIJCK

Wegen en paden in de Berckdijck

In tegenstelling tot *de Hoewel* |346|, *de Hasselt* |251| en *Corvel* |120| had de herdgang *de Berckdijck* |22| een lintbebouwing. Hij bestond praktisch uit één enkele straat, waarvan de huidige Berckdijksestraat een restant is. De straat begon zoals nu nog bij het Korvelplein en liep door tot de huidige Bredaseweg. Het laatste stuk van de oude Berckdijksestraat, gelegen tussen de Gilzerbaan en de Bredaseweg, bestaat nog onder de naam Friezenlaan. Evenals de naam Tafelbergstraat in plaats van de oude historische naam *Poelstraat* |560|, is dit ook hier een misser in naamgeving.

Tot *de Berckdijck* wordt soms ook de Bredaseweg gerekend. Deze weg is pas rond 1830 aangelegd (en is dus geen Napoleonsweg, zoals zo vaak wordt beweerd). Van de brug over de Donge tot aan de Friezenlaan is deze weg gelegen op een oud tracé, in de achttiende eeuw *de Hultense Dreef* geheten.¹ Op de kaart van Zijnen van 1760 zien we de huidige Bredaseweg tussen de Donge en *de Berckdijck* al ingetekend. Met *Hulten* |392| werd niet het huidige kerkdorp van die naam bedoeld, maar Klein-Tilburg.

Tot *de Berckdijck* werd eveneens gerekend *de Scaepsdijck* |603|, ook *die Venstraat* |685| genoemd, die door de huidige Blaak liep. Deze straat diende bij benadering als scheiding tussen *de Berckdijck* |22| en *het Laer* |424| en liep tot in *het Ven* of *dat Fen* |678|, nu het deel van de Blaak tussen de Baroniebaan en ongeveer de Grebbe. Op de topografische kaart, blad 50F, uitgave 1980, is ten zuiden van de Gilzerbaan nog het Schaapsgoor aangegeven. Dit ven werd ook bij *de Berckdijck* gerekend.

Tegenover *de Scaepsdijck* |603| aan de noordzijde van *de Berckdijck*, ter hoogte van het midden van de Burgemeester Beckersstraat, liep een straat, later Berckdijksezijsstraat geheten, via de kruising Ringbaan-West – Burgemeester Mutsaersstraat naar de kruising Korenbloemstraat–Ruysdaelstraat, zodat men vandaar via de huidige Akkerstraat naar de molen op *Korvel* kon gaan.

De Tubantenstraat ligt eveneens op een oud tracé dat tot *de Berckdijck* gerekend werd. Deze straat maakte van 1900 tot 1968 deel uit van *de Schaapstraat*. In de wegenlegger van 1872 heet dit gedeelte nog *Berkdijk*. De weg, die over het tracé van de Romeinenstraat naar de huidige Grevelingen liep, was eveneens een deel van de Schaapstraat. In 1872 heette dit deel nog *Oude Galgestraat*. Dat was niet de plaats waar de ter dood veroor-

1 *Verdeeling of splüsing en bereening van de tienden, door het gemeen land, het kapittel van St.Pieter te Hüvarenbeek en de abdije of Conventualen van Tongerlo, over de Heerlykheid of parochie van Tilborg geheven wordende, 's-Hertogenbosch, 1778. Onder: vierde klamp van de tiende van het Laer.*

deelden terechtgesteld werden. Executies werden op *de Heuvel* gedaan. Als een ter dood veroordeelde terechtgesteld was, werd hij niet begraven. De lijken werden in *de Galgstraat* opgehangen *hun lichaem den vogelen ten proij in de heijde gegeven, ander ten exempel*.² Vroeger liep er vanaf de Bredaseweg (ter hoogte van de huidige Burgemeester Jansenstraat) een pad naar de Berckdijksestraat (ter hoogte van de huidige Burgemeester Vonk de Bothstraat). Dit pad, dat onbenaamd voorkomt in de wegenlegger van 1872, heette van 1900 tot 1909 *Melkpad*. Daarna kreeg het pad de naam *Vierwindenstraat*. In 1959 kwam deze straat te vervallen.

Ten slotte liep de Gilzerbaan vroeger vanaf *de Berckdijck*, en sinds 1961 vanaf de Bredaseweg, naar Gilze.

Waterlopen

Van *de Berckdijck* liepen enkele waterlopen *de Blaak* in, namelijk bij de huidige Van Lennepstraat, de Heinsiusstraat en achter de Algemene Begraafplaats aan de Gilzerbaan. De waterloop beginnende bij de Heinsiusstraat werd ook wel *de Leije* [462a] genoemd. Hij was dus vergraven.

Bewoning en de veldnamen

Berken werden vaak gebruikt voor het aangeven van grensscheidingen. Het is zeer aannemelijk, dat *de Berckdijck* de grens was tussen twee vroeg-middeleeuwse domein-goederen, namelijk het goed waartoe *de Schijve* [610] behoorde en een goed bij *Corvel* [120].

Oorspronkelijk was alleen het oostelijke deel tussen *Corvel* [120] en *Scaepsdijck* [603] bewoond. Op de kruising van *de Scaepsdijck* en *de Berckdijck* (de kruising van de Burgemeester Beckersstraat en de Burgemeester Damsstraat), bevond zich een draai-boom, in de schepenakten *de Drijboem* [167] genoemd. In de zestiende eeuw echter worden al enkele huizen voorbij deze *Drijboem* vermeld, maar de meeste huizen stonden tussen *Corvel* en *de Drijboem*. In de akten opgenomen in de civielrechtelijke registers van 1530 tot 1550 zijn 40 huizen vermeld, die in het eerste stuk van *de Berckdijck* zijn gelegen, waarvan 20 aan de noordzijde, grenzende aan *de Schijve* [610] en ook 20 huizen aan de zuidzijde.

Een van de bewoners, die aan weerszijden van de straat een huis bezat, ongeveer ter hoogte van de Coba Pulskenslaan en de Staringstraat was Joest Berijs Eelkens, schepen van Tilburg, overleden in de winter van 1544-1545. In R292 van het Gemeentearchief Tilburg had de secretaris van de Tilburgse schepenbank, Hendrik Laureijs Zwijzen, aangetekend op het titelblad:

2 Trommelen, J.R.O., 'De Gruwelijke ende execrabele moord op Jan Cornelis Maes (1736)', in: *Actum Tilliburgis*, jrg 6 (1975), no. 2/3, blz. 49.

*Septimus scabinorum fuit Judocus Berisii Eelkens, qui iter versus Hollandiam faciens morbo correptus ibidem vita defunctus est et sepultus.*³

Waar hij in Holland is overleden weten wij niet, ook niet waarom hij daarheen reisde. Hij was zeer gegoed, zoals uit de erfdeling blijkt. Mogelijk was hij naast hereboer ook textielhandelaar. In de buurt van Joest Berijs Eelkens aan de noordzijde van de straat woonde Denijs Adriaen Mutsaerts, de vader van Nicolaes Mutsaerts. Deze Nicolaas was pastoor van Tilburg in de woelige tijden van de Tachtigjarige Oorlog en wel van 1570 tot 1591. Daarna werd hij verkozen tot abt van het klooster te Tongerlo, wat hij bleef tot aan zijn dood op 17 oktober 1608.

Voorbij *de Dreijboem* stonden minder huizen, ongeveer 18, tot aan de Vierwindenlaan; de meeste huizen daar lagen echter net voorbij *de Dreijboem*.

Ten noorden van *de Berckdijck*, achter de huizen, was alleen maar akkerland, gelegen in *die Schijve*; aan de zuidzijde, achter de huizen tot aan *de Scaepsdijck* [603], tussen *Berckdijck* [22] en *Laer* [424], lagen hoofdzakelijk akkers, verder naar het westen ook heidevelden in particulier bezit. Voorbij *de Dreijboem* aan de kant van de Blaak lag 'gemeijnt' (heide, grasvelden en woeste gronden), aan de kant van *de Rijt* [583] waren akkers en heidevelden, de laatste deels in particulier bezit deels als 'gemeijnt'.

Omdat de herdgang *de Berckdijck* niet veel meer omvatte dan de straat met zijn directe omgeving aan weerszijden (met een relatief vrij dichte bebouwing), is de oogst aan toponiemen niet erg groot.

Bij *Corvel* aan de noordzijde van *de Berckdijck* lag *Heijl van Balen Stede* [283], reeds genoemd bij hoofdstuk 6, 'Corvel en Laer'. Ten westen hiervan lag *de Printhage* [567] tussen de Berkdijksestraat en de Korenbloemstraat, oostelijk van de Frederik van Eedenstraat. Verder daar naar het westen lag *de Vekensche Akker* [669], tussen de Berkdijksestraat en de Da Costastraat tegen de Ringbaan-West aan. Aan de overkant van deze Ringbaan tussen de Burgemeester Mutsaersstraat en de Burgemeester Damsstraat lag *Het Middelste Bosch* [490]. Ten zuiden hiervan, noord van *de Berckdijck*, ongeveer tussen de Burgemeester Beckersstraat en de Burgemeester Mutsaersstraat lag *het Mettenveld* [488], een stuk grond in akkerland en weiland.

Op de hoek van de huidige Laarstraat en de Berkdijksestraat stond, zoals reeds vermeld, de herberg *In die Halff Maen* [313] van Hendrik Jan die Wagemaker. Tussen de Coba Pulskenslaan en de Joost van de Mortelstraat lag *de Oude Stede* [543] van Joest Berijs Eelkens. Ten zuiden hiervan lag *het Groot Heijveldt* [220], ook eigendom van Joest Berijs Eelkens, ongeveer daar waar nu het Rooseveltplein is. De *Dreijboem* [167] bij *de Scaepsdijck* [603] moest voorkomen dat het vee, dat op de 'gemeijnt' geweid werd, op de akkers kwam. De reeds genoemde *Vekensche Akker* [669] zal zijn naam wel aan deze draaiboem ontleend hebben.

3 Vert.: De zevende van de schepenen was Joest Berijs Eelkens, die toen hij een reis maakte naar Holland, door ziekte aangetast, aldaar is overleden en begraven.

Kennelijk is het gebied ten westen van de draaiboom een latere ontginning. Daar echter de 'gemeijnt' in 1329 door de hertog van Brabant aan de inwoners van Tilburg was verkocht, waarna deze niet meer ontgonnen mocht worden zonder toestemming van de hertog, is de ontginning van het westelijk deel van *de Berckdijck* wel van vóór die datum.

Net voorbij *de Dreijboem* lag een akkergebied *de Bocht* [47]. Deze naam duidt duidelijk op een uit heide ontgonnen en omheinde akker. De *Venweg* of *Venstraet* [685] liep ten zuidoosten van deze akker. De *Bocht* lag dus ten zuiden van het Burgemeester van de Mortelplein. Op dit plein zelf lag *de Gaershoff* [192]. De *Brede Acker* [66] lag bij de Groen van Prinstererstraat. Hiernaast lag een akker genaamd *de Vijff Lopensaet* [689], die gezien zijn naam ongeveer 1 hectare groot was. Meer zuidelijk van beide bovengenoemde akkers, zuidelijk van de Van Limburg Stirumlaan, maar nog niet in de huidige Blaak, moet *de Wouter Beerten Acker* [725] gelegen hebben. Iets meer naar het westen, bij de Zouavenlaan heeft *de Damenacker* [159] gelegen en daar in de buurt bij de Baron Van Lamsweerdelaan lag *die Hoeve* [336], ook wel genaamd *die Oude Hoeve*. Naar deze hoeve is de familie Van den Hoeff genoemd, die hier als meest westelijke bewoners van *de Berckdijck* bezittingen had.

Verder westelijk van de Vierwindenlaan was alles heide, 'gemeijnt', aan weerszijden van *de Berckdijck*.